

УДК 378. 22:811. 161. 2

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЛІНГВОПІДГОТОВКИ МАГІСТРІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ (АВТОРСЬКА МОДЕЛЬ ПРОГРАМИ)

Олена Мамчич

Статтю приєвячено дослідженню актуальної проблеми формування мовної особистості магістра в педагогічному навчальному закладі.

Ключові слова: програма, лінгвокомпетентність, національна освіта, мовна робота.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Відродження системи національної освіти в умовах євроінтеграції потребує особливого підходу до вивчення дисциплін лінгвістичного циклу у вищій педагогічній школі. Освіта має забезпечувати організацію навчально-виховного процесу з урахуванням сучасних досягнень науки, варіативність профільних програм, індивідуалізацію навчання та виховання. В умовах гуманізації освіти творчого підходу потребує розробка та впровадження таких форм і методів мовної роботи, що сприяють якісній підготовці висококваліфікованих фахівців освітнього рівня – магістр.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Запропонована нами авторська модель програми «Актуальні питання сучасної української літературної мови» має на меті довести, що поглиблене вивчення мови є важливою умовою становлення лінгвокомпетентної особистості магістранта, адже мова є не тільки предметом навчання, а й засобом її формування, і педагог виявляє свою унікальність, пізнаючи специфіку національної мови.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Лінгводидакти наголошують, що коло лінгвопедагогічних і методичних проблем, пов'язаних з викладанням мовних дисциплін в аудиторії нефілологів, надзвичайно широке і перебуває нині в стадії осмислення – як наукового, так і методичного. Отже, від ефективності методик навчання рідної мови майбутнього вчителя початкової школи у вищі залежить рівень організації та структурна модель його знань, лінгвістична орієнтованість, а основне – усвідомлення ним синтаксичної та семантичної природи речення як однієї з основних одиниць зв'язного мовлення. Це й обумовлює актуальність теми.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням здобутих наукових результатів.

Недостатній ступінь розробленості означеної проблеми в сучасній педагогічній науці, брак нестандартних авторських методик вивчення художнього тексту не завжди дозволяє студентів усвідомити лінгвістичні явища в неперервному ланцюжку пізнання, мислення, сформувати вміння та навички, які сприятимуть розвитку мовлення, набуттю базових теоретичних знань, що є передумовою лінгвокомпетентності.

Відповідно до Освітньо-професійної програми вищої освіти та Освітньо-кваліфікаційної характеристики, **критеріями** формування лінгвокомпетентної особистості фахівця початкової школи є: теоретичні знання рідної мови, дитячої літератури, інших мов, практичні вміння (гностичні, проєктувальні, конструктивні, організаторські, комунікативні) та навички застосування одержаних знань і вмінь як складників мовної та мовленнєвої культури магістрантів.

Як відомо, мовний і мовленнєвий компоненти є головною ланкою практичної діяльності вчителя початкової школи, тож, виникає потреба у висвітленні особливо актуальних питань сучасної української літературної мови з метою формування **особистісної моделі** теоретичних знань та практичних умінь і навичок магістрантів.

Для удосконалення лінгвістичної підготовки спеціалістів освітнього рівня магістр надзвичайно актуальним є: 1) упровадження інноваційного особистісно-діяльнісного інтегративного підходу до вивчення сучасної української літературної мови, що сприяє підвищенню рівня знань; 2) перевага таких методів індивідуально орієнтованого навчання мови, які активізують розвиток розумової та розмірковувальної діяльності; 3) постійна, планомірна робота над підвищенням лінгвістичної культури.

Основна мета вивчення мови – комунікативність, вільне, вміле користування нею в усіх сферах життя, особливо – професійній педагогічній діяльності. Саме комунікативний метод орієнтує на збудження потреби в нових словах і нових знаннях, отже, активізує пізнавальну діяльність, сприяє пошуку незвичайних форм її розвитку.

Магістр педагогіки, який прагне оволодіти теоретичними знаннями, відповідно підкріпити їх досвідом практичної роботи, має вільно володіти мовою та мовленням, а досягти позитивного результату можливо за умови глибокого пізнання актуальних проблем сучасної української літературної мови.

Дидактичною метою програми є поглиблення знань щодо норм сучасної української літературної мови, подальший розвиток граматичного мислення, підвищення рівня лінгвістичної компетентності магістрантів.

Концептуальною ідеєю програми є положення про те, що підвищення мовної та мовленнєвої культури сучасного вчителя є соціальною вимогою, базується на психолого-педагогічній теорії та практиці, спрямовано на процес свідомого пізнання лінгвістичних законів та реалізацію міжособистісних відносин у професійній діяльності. Це потребує досконалого вивчення актуальних питань сучасної української літературної мови та підвищення рівня наукових знань магістрантів.

Основними завданнями програми є розробка і випробування індивідуально орієнтованої моделі вивчення актуальних питань сучасної української літературної мови, що сприяє створенню принципово нової раціональної інтегративної системи вдосконалення теоретичних знань, практичних умінь і навичок як основної умови підвищення мовної та мовленнєвої культури магістрантів.

Методологічною основою програми є теорія наукового пізнання лінгвістичних законів; системний підхід до вивчення мови як суспільного явища; положення про специфіку формування педагогічної мовної особистості; особистісно-діяльнісний підхід у сучасній лінгвометодиці; індивідуалізація навчання і виховання; сучасні досягнення інноваційного підходу до змісту, форм і методів мовної роботи; урахування принципу наступності в умовах наскрізної освіти; міжпредметна координація (лінгвістика, література, педагогіка, психологія); результати аналізу науково-методичних досліджень відомих вітчизняних і зарубіжних лінгвістів щодо закономірностей розвитку мови та мовлення.

Теоретичною основою програми є теоретико-методологічні аспекти сучасної філософії освіти (В. Андрущенко, І. Зязюн, В. Кремень, В. Роменець); психологічна теорія зв'язку мови та мислення, мови та пізнання, мови та мовлення (В. Буслаєв, Л. Виготський, О. Леонтьєв, І. Огієнко, О. Потебня, К. Ушинський); наукові праці з проблем лінгвостилістики (М. Бахтін, Л. Булаховський, В. Виноградов, Д. Овсянко-Куликівський), лінгводидактики, методик з питань підвищення мовної та мовленнєвої культури педагога (А. Білецький, І. Вихованець, С. Єрмоленко, Г. Онкович, О. Пономарів, В. Русанівський тощо).

Науковою новизною програми є розробка і впровадження до навчального процесу підготовки спеціалістів освітнього рівня магістр інтегративної системи індивідуально орієнтованих методик вивчення, аналізу й закріплення текстового матеріалу з актуальних питань сучасної української мови, що має підвищити мовну та мовленнєву культуру магістрантів. Така педагогічна технологія є інструментом ґрунтового розвитку творчих здібностей фахівців, сприяє формуванню **трирівневої** організації навчально-пізнавальної діяльності: **перший рівень** – структурно-системне групування навчального матеріалу;

другий – самостійна аналітична робота зі складовими частинами за спеціальною методичною технологією; третій – створення структурної моделі знань.

Програма ґрунтується на основних положеннях Конституції України, Законів України «Про мови», «Про освіту», «Про вищу освіту», Державній національній програмі «Освіта. Україна XXI століття», Національній Доктрині розвитку України у XXI столітті, Державному стандарті початкової загальної освіти.

Зміст, обсяг, предмет і завдання курсу «Актуальні питання сучасної української літературної мови». Значення мовознавства. Соціологічний метод у мовознавстві. Мова і процеси суспільного розвитку. Мова і пація. Мова і культура.

Лінгвістичні дисципліни, що вивчають сучасну українську літературну мову в синхронії та діахронії. Соціокультурний компонент у процесі вивчення мови. Проблеми лінгвоетології.

Філософія мови. Мова і міжкультурна комунікація. Нейролінгвістичне програмування. Сучасні проблеми психолінгвістики.

Зв'язок мови і мислення та його мовленнєва реалізація. Особистісно-гуманітарна основа вивчення мови. Розвиток зв'язного мовлення.

Українська мова серед інших слов'янських мов. Краса і сила українського слова. Мова художнього твору. Стилїстика художнього мовлення. Теорія художнього мовлення. Культура української мови.

Лінгвоукраїнознавство на заняттях з розвитку мовлення. Українознавство і лінгводидактика як проблема методології. Лінгвопедагогічні теорії, технології, досвід. Збагачення словникового складу в процесі залучення до народної культури.

Сучасна українська літературна мова як нормована форма загальнонародної мови. Лексичні, орфоепічні, орфографічні, граматичні, стилістичні норми сучасної української літературної мови. Порушення норм слововживання.

Синонімічне багатство української мови. Пароніми. Міжмовна паронімія.

Лексика іншомовного походження. Термінологія. Фразеологія сучасної української мови. Лексикографія. Проблеми топоніміки, ономастики.

Письмова та усна форми сучасної української літературної мови. Усне мовлення як засіб і предмет навчання. Стилїзова специфіка української літературної мови.

Український правопис. Зміни в сучасному українському правописі.

Морфологія і синтаксис. Словотворчі та відмінкові особливості частин мови.

Граматична стилїстика сучасної української літературної мови. Граматика ділового мовлення. Ділова бесіда.

Актуальні проблеми порівняльної граматики української та російської мов. Історична граматика української мови.

Підвищення рівня мовної та мовленнєвої культури педагога. Комунікативна спрямованість вивчення сучасної української літературної мови.

Синтаксис і стилістична семантика. Синтаксична будова української мови. Синтаксис як лінгводидактична наукова дисципліна. Особливості синтаксичної побудови тексту. Синтаксис словосполучення і речення.

Складне речення як синтаксична категорія. Функціонування ССР, СПР, БСР у художньому тексті. Синтаксичні процеси складного речення і тексту.

Українська пунктуація. Принципи й призначення. Пунктуація художнього тексту.

Міжпредметна координація у процесі вивчення синтаксису простого та складного речення. Інтегроване вивчення синтаксису тексту. Рівні організації речення у межах функціонально-комунікативної прикладної моделі мови.

Текст як одиниця, об'єкт та засіб словесно-художньої комунікації. Психологія читання тексту на заняттях з мови. Лінгвопедагогічні основи синтаксичного аналізу тексту.

Лінгвостилістичний аналіз тексту в курсі сучасної української літературної мови. Комунікативний аспект функціональної лінгвістики тексту. Текст як явище культури.

Лінгвістична ефективність художнього тексту. Референція тексту. Прецедентність тексту. Контрастивний аналіз тексту. Типологія авторського тексту. Експресивність тексту.

Функціонування мовних одиниць з національно-культурним компонентом у художньому тексті. Паремії. Казки. Формування мовленнєвого етикету під час вивчення української народної творчості.

Змістова та мовленнєва характеристика висловлення. Єдність тексту під час аналізу художнього твору. Семантико-синтаксичні категорії в будові тексту. Естетика слова та мова письменника.

Слово у вірші. Лінгвістичні засоби сприйняття образу в поетичному тексті. Комунікативно-функціональна інтерпретація поетичних текстів. Слово та образ. Поняття постичного мовлення. Постичний синтаксис.

Порядок слів та актуальне членування речення сучасної української літературної мови.

Дискурсивний та композитний рівні лінгвістичного аналізу художнього тексту. Естетика словесної творчості.

Педагогічна риторика. Сучасні дослідження. Проблеми і перспективи.

Виразальні засоби мови в системі творчих завдань. Вплив виразальних можливостей слова на мовну поведінку педагога.

Запобігання мовних і мовленнєвих помилок у синтаксичному аналізі художнього тексту. Інтегроване сприймання специфіки художнього мовлення в тексті.

Випробування індивідуально орієнтованих моделей використання лінгвостилістичного аналізу синтаксичних особливостей художнього тексту (за авторською методикою).

Така система проблемних завдань дає змогу магістрантам синтезувати свої теоретичні знання синтаксичного матеріалу, практично інтерпретувати окремі особливості авторського письма для розуміння тієї специфіки граматичного навантаження, якою завжди відрізняється текст.

Маємо рекомендувати тексти відповідно до Програми дитячої літератури для факультету початкового навчання.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі.

Таким чином, рівень сформованості лінгвістичної компетентності магістрів підвищується за умов:

- змодельованого добору текстового мовного матеріалу з урахуванням орієнтації майбутніх педагогів на досягнення комунікативної мети вивчення синтаксису української та російської мов;

- засвоєння методики вивчення композиційних структур професійно зорієнтованого аналізу авторського тексту, що передбачає використання системи спеціальних індивідуальних інтегративних синтаксичних завдань проблемного характеру.

У сукупності це стимулює мотивацію опанування студентами обраного фаху, активізує навчальну діяльність, сприяє набуттю лінгвістичного досвіду.

Отже, складний процес формування лінгвістичної компетентності магістра у вищому педагогічному навчальному закладі є процесом формування індивідуального та колективного менталітету особистостей – свідомих членів суспільства – засобами мови.

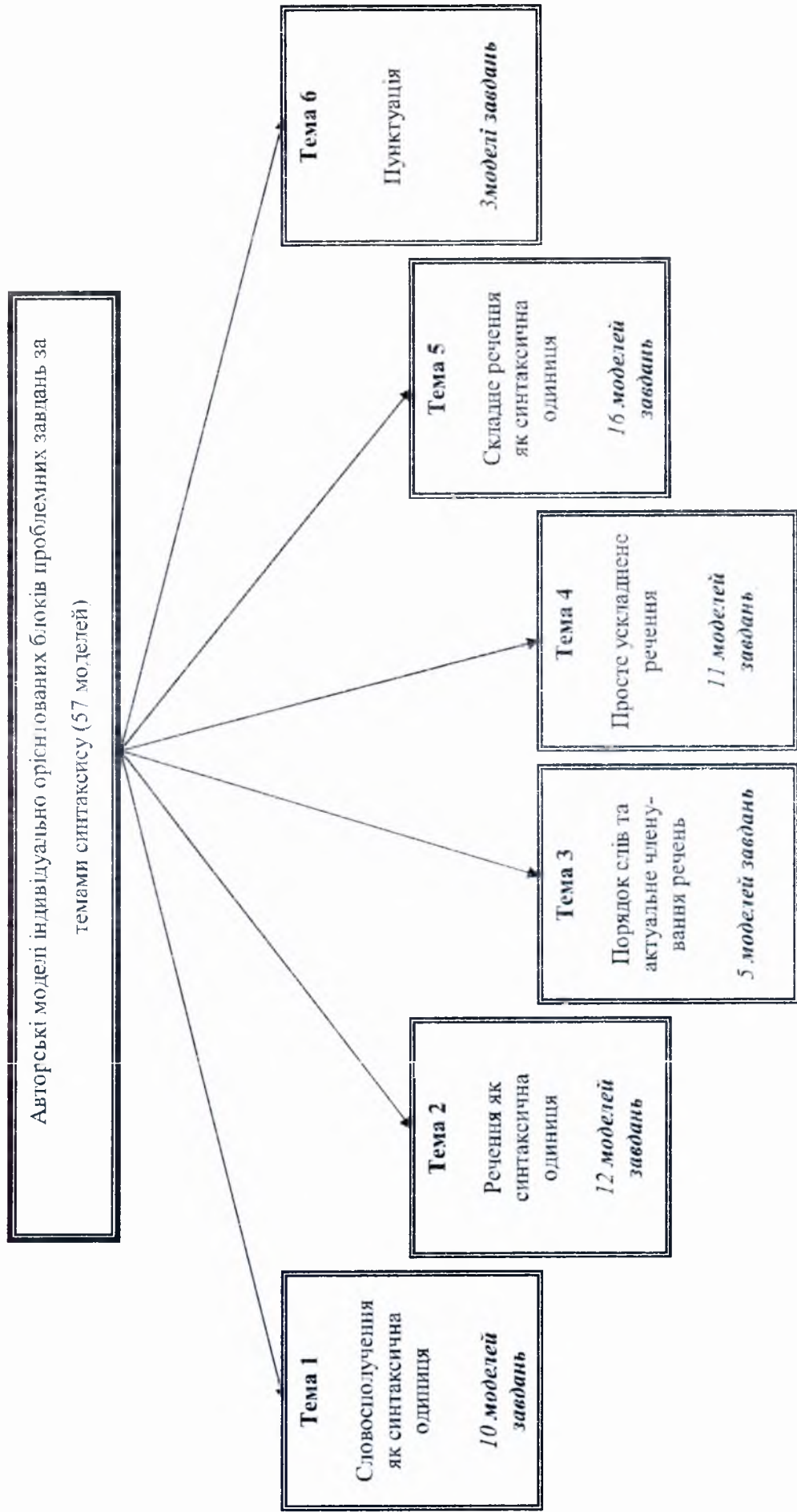

Рисунок 1. Схема індивідуально орієнтованих блоків проблемних завдань за темами синтаксису

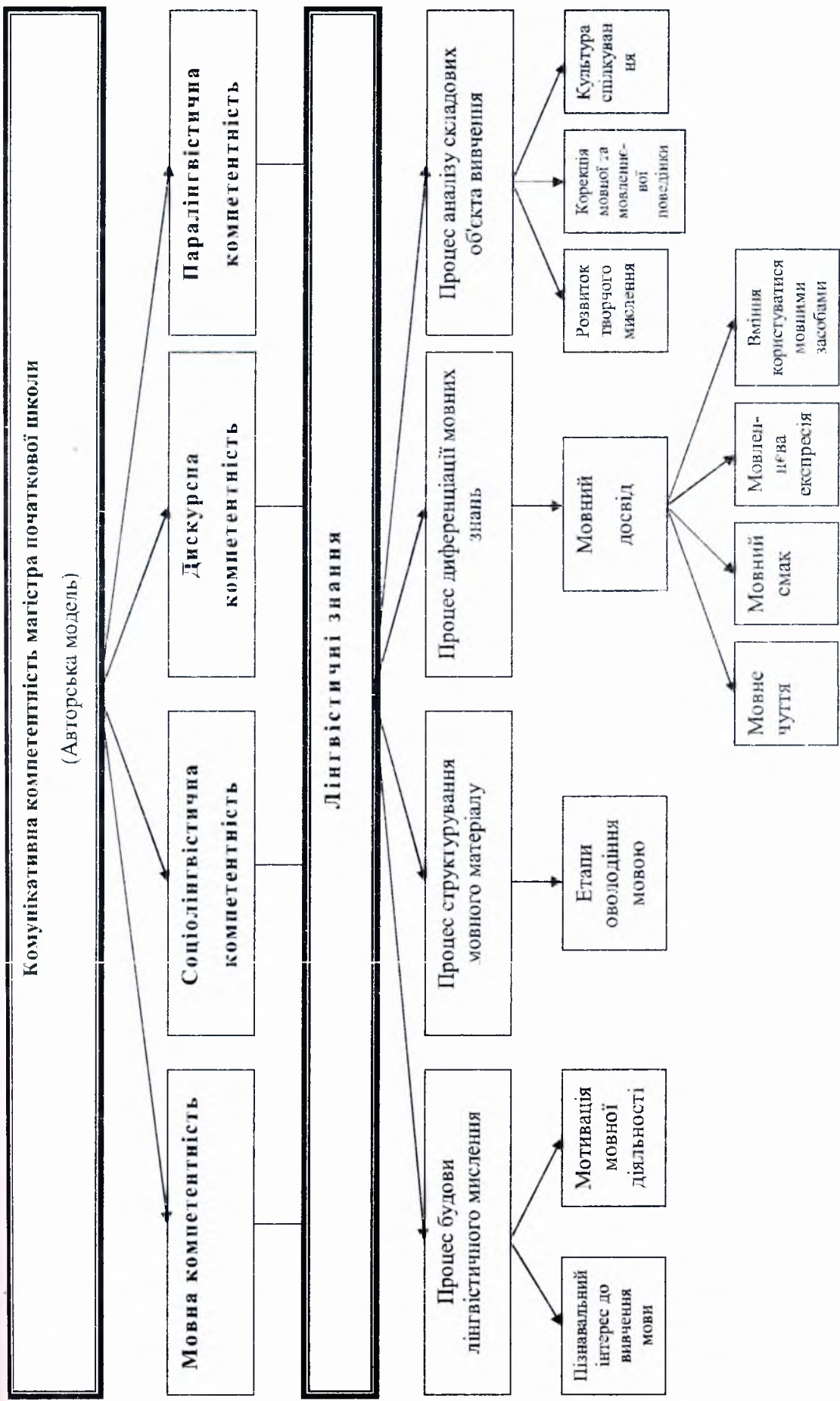

Рисунок 2. Структура комунікативної компетентності магістра початкової школи

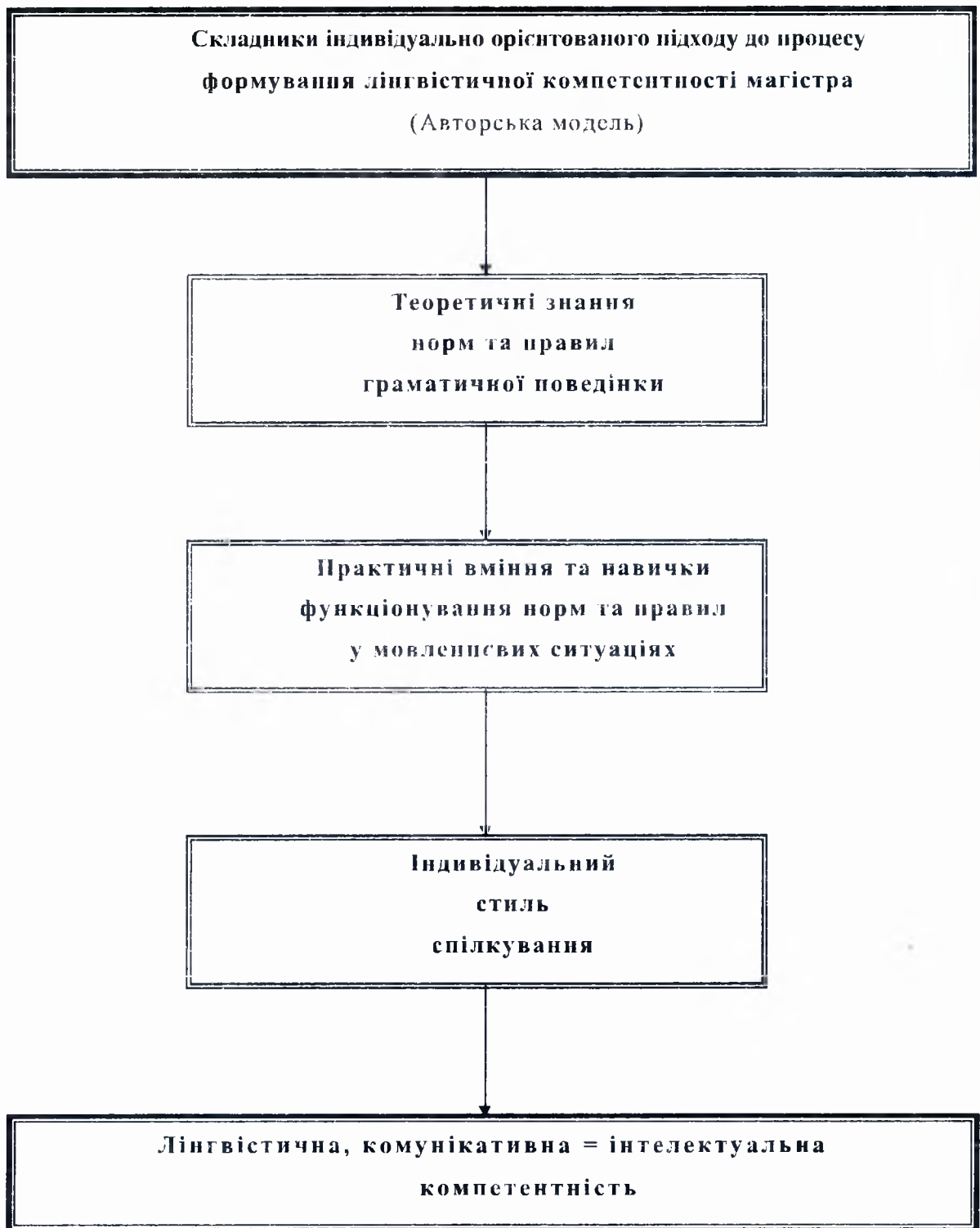

Рисунок 3. Складники індивідуально орієнтованого підходу до процесу формування лінгвістичної компетентності магістра

Література

1. Конституція України (Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р.) – К. : Право, 2001. – 47 с.
2. Державна національна програма «Освіта». Україна ХХІ століття. – К. : Райдуга, 1994. – 62 с.
3. Державний стандарт початкової середньої освіти [Електронний ресурс]. Затв. пост. Кабінету Міністрів України від 20. 04. 2011 р., № 462. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/index.php/ua/diyalnist/osvita/doshkilna-ta-zagalna-serednya/zagalna-serednya-osvita/149-diyalnist/osvita/doshkilna-ta-zagalna-serednya/zagalna-serednya-osvita/6091>.
4. Закон України «Про вищу освіту» // Освіта. – 2002. – № 12-13. – С. 5 – 12.
5. Закон України «Про мови». – К. : Україна, 1994. – 15 с.
6. Закон України «Про освіту». – Х. : КСИЛОН, 2002. – 35 с.
7. Національна Доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті // Освіта України. – 2001. – № 29. – 18 липня. – С. 4 – 6.
8. Алдер Х. НЛП: современные психотехнологии. – СПб: Питер, 2000. – 160 с.
9. Булаховський Л. А. Питання синтаксису простого речення в українській мові / Л. А. Булаховський // Дослідження з синтаксису української мови. – К. : АН УРСР, 1958. – С. 5 – 28.
10. Гладіна Г. І., Сеніна В. К. Питання мовленнєвої культури та стилістики / Г. І. Гладіна, В. К. Сеніна: навч. посібн. – Ч. II – Чернігів: Чернігівський ЦНТЕІ, 2002. – 220 с.
11. Мамчич О. Б. Синтаксичний аналіз тексту у вищій педагогічній школі / О. Б. Мамчич: метод. посібн. для студ. факульт. поч. навч. – Чернігів: ЧДПУ, 2004. – 46 с.
12. Онкович Г. В. Лінгвоукраїнознавство на заняттях з розвитку мовлення / Г. В. Онкович // Українська мова та література в школі. – 1993. – № 2. – С. 7 – 16.
13. Онкович Г. В. Українознавство і лінгводидактика / Г. В. Онкович: Навч. посібник. – К. : Логос, 1997. – 108 с.
14. Потєбня А. А. Слово и миф / А. А. Потєбня. – М. : Правда, 1989. – 622 с.
15. Радзівєвська Т. В. Текст як засіб комунікації / Т. В. Радзівєвська // АЛН України: Інститут української мови / Відп. ред. М. М. Пещак. – К. : 1993. – С. 72 – 87.
16. Тер-Минасова С. Г. Язык и межкультурная коммуникация / С. Г. Тер-Минасова: Учеб. пособие. – М. : Слово / Slovo, 2000. – 624 с.
17. Ченелева Н. В. Психологія читання тексту студентами вузів / Н. В. Ченелева. – К. : Либідь, 1990. – 100 с.

18. Ушинський К. Д. Передмова до першого видання «Дитячого світу» / К. Д. Ушинський // Вибрані педагогічні твори: В 2-х т. Т. 2 / Редкол. : В. М. Столетов та ін. – К. : Рад. школа, 1983. – С. 203 – 216.

**АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ ЛИНГВОПОДГОТОВКИ МАГИСТРОВ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ
(АВТОРСКАЯ МОДЕЛЬ ПРОГРАММЫ)**

Елена Мамчич

Статья посвящена исследованию актуальной проблемы формирования языковой личности магистра в педагогическом заведении.

Ключевые слова: программа, лингвокомпетентность, национальное образование, языковая работа.

ACTUAL QUESTIONS OF MASTERS OF PRIMARY EDUCATION LINGUISTIC TRAINING

Olena Mamchych

The article is devoted to researching actual questions of forming Masters language personality in a higher educational establishment.

Key words: program, linguistic competence, national education, language work.